

ผู้ไท: กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมอีสาน

วันที่รับบทความ: 27 มกราคม 2566

วันแก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2566

วันตอบรับบทความ: 26 เมษายน 2566

พระณัฐวุฒิ พันทะลี¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานของประเทศไทยว่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นอย่างไร

ผลการวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมและประเพณี ความเชื่อ ภาษา และภูมิปัญญา อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม มีบรรพบุรุษอยู่แถบสิบสองจุไทยพื้นที่บริเวณแถบนี้เป็นป่าเขาไม่อุดมสมบูรณ์นัก รวมทั้งยังเป็นดินแดนคาบเกี่ยวอยู่ในการปกครองถึง 3 ฝ่าย คือ จีน หลวงพระบาง และญวน เมื่อเกิดศึกสงครามเกิดขึ้น การยกทัพจะต้องผ่านดินแดนสิบสองจุไทย ทำให้ชาวผู้ไทต้องพลอยเดือนร้อนอยู่เสมอ ชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชนที่รักความสงบ จึงพากันอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองวัง เมืองคำเกิด และเมืองคำม่วนในประเทศลาว ต่อมาได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรงรับสั่งให้แม่ทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์และเมื่อปราบกบฏเสร็จเรียบร้อยแล้ว กองทัพได้กวาดต้อนชาวผู้ไทในประเทศลาว ข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ฝั่งประเทศไทยทางภาคอีสานในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ และมุกดาหาร ถึงแม้ชาวผู้ไทจะถูกกวาดต้อนมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนใหม่ แต่ ชาวผู้ไทก็ยังคงมีการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมที่โดดเด่นเฉพาะกลุ่มอยู่ เช่น การแต่งกาย ความเชื่อ ภาษาและภูมิปัญญาของตนเอง

คำสำคัญ: ผู้ไท; กลุ่มชาติพันธุ์; สังคมอีสาน; ความเชื่อ; ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹นักศึกษาลัทธิรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

ตำบลกุดป่อง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย 42000, ประเทศไทย

ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: pantalee200134go@gmail.com

Phu Tai: Ethnic Group in Isan Society

Received: 27 January 2023

Revised: 25 April 2023

Accepted: 26 April 2023

Phra Natthawut Phanthali¹

Abstract

This academic article was to analyze the history of Phu Tai ethnic group living in the Northeast region of Thailand in way of life, beliefs, traditions and wisdom, languages, customs and cultures.

The results showed that Phu Tai ethnic group had the unique way of life, culture and traditions, beliefs, languages, and wisdom that are different from the others. Their ancestors lived in Sip Song Chau Tai or Twelve Tai Cantons area. This area was not a very fertile forest. It is also a territory that overlaps in the administration of 3 parties; China, Luang Prabang, and Yuan. During the war, the army tended to pass through Sip Song Chau Tai, which negatively affected Phu Tai people. Even though Phu Thai people are peaceful, they evacuated to settle in the new areas such as Muang Wang, Muang Kham Kerd, and Muang Kham Muan in the Lao People's Democratic Republic. After the rebellion of Chao Anuwong in Vientiane, King Nang Klao Chao Yu Hua (or King Rama III) commanded to suppress Chao Anuwong rebellion in Vientiane. When the rebellion was completed, the army forcibly occupied Phu Tai people in Laos across Mekong river to locate in northeastern Thailand where the present areas of Sakon Nakhon province, Nakhon Phanom province, Kalasin province, and Mukdahan province are. But Phu Tai people still have inherited traditions and culture that showed uniqueness in specific group, such as dress custom, beliefs, language, and specialty wisdom.

Keywords: Phu Tai; Ethnic Groups; Isan Society; Belief; Tradition and Culture

Type of Article: Academic Article

¹Student, Doctor of Political Science Program, Mahamakut Buddhist University, Sri Lanchang Campus
Kut Pong, Mueang Loei, Loei 42000, Thailand
Corresponding Author Email: pantalee200134go@gmail.com

บทนำ

ประเทศไทยยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายกระจุกกระจายกันอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ส่วนมากจะอยู่ในเขตภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งถือเป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน อีกทั้งยังมีพื้นที่กว้างขวางและมีอาณาเขตติดต่อกับหลายประเทศ ผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งนี้มีทั้งที่เป็นชนพื้นถิ่นที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมและที่อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในภายหลังแล้วสืบทอดเชื้อสายมาจนถึงปัจจุบัน (ปทุมญา ศิวนิพนธ์ และราชนัย นิลวรรณภา, 2562, หน้า 64-65) ซึ่งอาจเรียกกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน อันได้แก่ บรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปร่างหน้าตาเหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและชาติพันธุ์ (อมรา พงศาพิชญ์, 2547, หน้า 119-120)

กลุ่มชาติพันธุ์ของชนเผ่าชาวผู้ไทในอดีตเป็นชนชาติไทยสายหนึ่ง แต่เดิมอาศัยอยู่ในบริเวณเมืองแกลงและเมืองโพนไควันสิบสองจุไทพื้นที่บริเวณแถบนี้เป็นป่าเขาไม่อุดมสมบูรณ์นัก รวมทั้งยังเป็นดินแดนคาบเกี่ยวอยู่ในการปกครองถึง 3 ฝ่าย คือ จีน หลวงพระบาง และญวน เมื่อเกิดสงครามระหว่างจีน ญวน และหลวงพระบางเกิดขึ้นการยกทัพจะต้องผ่านดินแดนสิบสองจุไทชาวผู้ไทก็ต้องพลอยเดือนร้อนอยู่เสมอ โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับชัยชนะโดยเด็ดขาด ชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชนที่รักความสงบจึงพากันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองวัง เมืองคำเกิด และเมืองคำม่วนในประเทศลาวในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีและสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ยกทัพไปตีเมืองล้านช้างก็เลยกวาดต้อนเชลยผู้ไทเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเจ้าได้ทรงรับสั่งให้แม่ทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์และเมื่อปราบกบฏเสร็จเรียบร้อยแล้ว กองทัพไทยจึงได้กวาดต้อนครอบครัวชาวผู้ไทที่อยู่ในเมืองวัง เมืองคำเกิด และเมืองคำม่วน ข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ฝั่งภาคอีสานของประเทศไทย (สุนทร ศรีหาค้าง, จิรโชค วีระสย, รังสรรค์สิงห์เลิศ และบุญสม ยอดมาลี, 2562; Saenprai, Mangkhang, Kerdtep, & Phuwanatwichit, 2022, p. 34) ในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ และมุกดาหาร ซึ่งชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความโดดเด่นทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ พิธีกรรม แต่ในปัจจุบันสังคมของชาวผู้ไทได้มีการเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุที่ทำให้เป็นเช่นนั้น เช่น สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เศรษฐกิจและการเมืองที่มีความต่างกัน นโยบายแต่ละยุคสมัยมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ และการอพยพย้ายถิ่นก็ส่งผลกระทบเช่นกัน ถึงแม้จะมีการผสมผสานกันหรือการเปลี่ยนแปลงกันบ้าง แต่ประเพณีหรือวัฒนธรรมบางอย่างของชาวผู้ไทก็ได้สืบทอดกันมาไม่ขาดสาย แม้จะไม่โดดเด่นเหมือนในอดีตแต่ก็ยังคงความเป็นดั้งเดิมอยู่ ซึ่งได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวผู้ไทรุ่นหลังที่ยังคงได้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวผู้ไทอยู่ (นวรรตน์ บุญภิละ, 2559, หน้า 139-140)

ดังนั้นผู้เขียนจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ผู้ไทกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมอีสาน” เนื่องจากชุมชนของชาวผู้ไทได้มีวัฒนธรรมและประเพณีที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และมีประวัติศาสตร์อันยาวนานที่น่าศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์และองค์ความรู้แก่คนรุ่นหลังสืบต่อไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นิยาม คำว่า “กูไท หมายถึง คำเรียก ชาตินัชนั ส่วนชื่อที่ใช้เรียกตนเอง ใช้คำว่า “ผู้ไทหรือกูไท” และ “ผู้ไท” จะเป็นชื่อที่ผู้อื่นเรียก ส่วนภาษาที่ใช้พูดและเขียนจะมีลักษณะของภาษาไทเป็นภาษาไทภาษาหนึ่งและเหมือนกับภาษาลาว เพราะ ชาวไทไม่มีอักษรของตนเอง ต้องยืมตัวอักษรของชาวลาว ภาษาไทจึงกลมกลืนกับภาษาลาว การเขียนตัวอักษรชาวไทจึงมีการประยุกต์วิธีการเขียนของชาวลาว (ศุภชัย มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2566)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

1. การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ผลงานที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยอันเป็นร่องรอยในอดีตย่อมจะเห็นความหลากหลายของชาติพันธุ์ได้ใช้แนวคิดทางทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่การนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการศึกษาชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายใต้หัวข้อร่องรอยการศึกษาชาติพันธุ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอดีต คงไม่ได้หมายความว่าตรงตามหัวข้อมากนัก เนื่องจากต้องการสื่อภาพการศึกษาชาติพันธุ์ให้เห็นถึงพลวัตของการศึกษาเท่านั้นเอง เป็นอีกงานเขียนที่พยายามรวบรวมและนำเสนอเกี่ยวกับร่องรอยของการศึกษาชาติพันธุ์อีสาน ซึ่งในงานเขียนได้นำเสนอว่าก่อน พุทธศักราช 2500 มีงานเขียนเกี่ยวกับอีสานเริ่มขึ้นในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในรูปของพงศาวดาร นอกจากนั้น ยังมีผู้รู้ได้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มคนต่าง ๆ เอาไว้สำหรับชาวต่างชาติในช่วงนี้พบว่าเป็นการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณนาอย่างกว้าง ๆ สำหรับช่วง พ.ศ. 2500-2519 ได้นำเสนอว่าการศึกษาชาติพันธุ์อีสานจะโยงกับเรื่องของการเมืองและเกี่ยวเนื่องกับสงครามอินโดจีนและอีสานในขณะนั้นเริ่มมีการเคลื่อนไหวทางการเมือง รัฐบาลไทยและรัฐบาลอเมริกันเริ่มหันมาสนใจอีสานมากขึ้นและสุดท้าย พ.ศ. 2520-2545 ได้นำเสนอว่าอีสานได้ถูกศึกษามากขึ้นและต่างไปจากอดีต โดยมีการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และเน้นการนำแนวคิดกระบวนการกลายเป็นความทันสมัย (Modernization) มาวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากระบบประเพณีไปสู่ระบบทันสมัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ (ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์ และอัครยา สังข์จันทร์, 2546) และการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย รวมถึงการอนุรักษ์ การเรียนรู้ การเพิ่มมูลค่าและยกระดับบ้านโบราณเหล่านี้และองค์ประกอบต่าง ๆ แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งศึกษา แหล่งรวบรวมงานวิจัยและภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ในการเผยแพร่และแนวทางการขับเคลื่อนการสำรวจและนำไปใช้ในการอนุรักษ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนปฏิบัติการพัฒนา (Suwannapruk, Langkulanont, Kahaban, Sridakeaw, & Dononbao, 2022)

2. การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้ทฤษฎีหลังทันสมัยนิยม (Postmodernism) งานศึกษาชาติพันธุ์ในอีสานที่พยายามวิเคราะห์ให้เห็นถึงการตอบโต้และปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ งานของ สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา (2544) ผลงานของทั้งสองท่านพยายามชี้ให้เห็นถึงรายละเอียดปลีกย่อยที่มาที่ไปของรากเหง้าทางชาติพันธุ์หรือความเกี่ยวข้องของการเปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยน การนำเสนอ การมีตัวตนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลง ผลงานของทั้งสองท่านค่อนข้างที่จะมีจุดยืนที่แน่นอนว่าได้ใช้แนวทางการศึกษาตามแนวความคิดหลังโครงสร้างนิยมและหลังทันสมัยนิยม โดยปฏิเสธแนวทางการศึกษาแบบโครงสร้างหน้าที่นิยมและวิวัฒนาการนิยมอย่างชัดเจน

3. การศึกษาแนวความคิดพลวัตวิถีชุมชนชาติพันธุ์พลวัตวิถีนี้เป็นพลังการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชุมชนชาติพันธุ์ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม แนวคิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นพลวัตวิถีที่มีผลกระทบต่อวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก อาทิเช่น ผลงานวิจัยของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) ผลงานวิจัยทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอีกการศึกษาแนวความคิดหนึ่งที่เน้นพลวัตวิถีวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชุมชนที่ได้พัฒนาเป็นไปตามภูมิปัญญาพื้นฐานแต่

ละกลุ่ม และยังแสดงให้เห็นวัฒนธรรมมีความหมายชีวิตวัฒนธรรมที่มีพลวัตอีกด้วย ดังจะเห็นว่า ด้านการรักษา ประเพณี ค่านิยม และความเชื่อกฎแห่งกรรม เป็นต้น ซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาด้วยมุมมองทางวัฒนธรรมในสายตาของกลุ่มชาติพันธุ์อีกด้วย

4. การศึกษาแนวความคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์การศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในอดีต มีลักษณะของการหยุดนิ่ง Keyes (1979) ได้กล่าวว่า สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่จำเป็นต้องมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ร่วมกัน โดยวัฒนธรรมมิได้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ต่างหากเป็นตัวกำหนดลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสื่อที่สื่อสารและแสดงออกทางวัฒนธรรมเฉพาะของตนอย่างโดดเด่น เช่น ตำนานความเชื่อ พิธีกรรม ภาษา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และศิลปการแสดง ซึ่งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

การศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ร่วมกันของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกับกลุ่มอื่น การศึกษามักจะเป็นลักษณะวัฒนธรรมเชิงกายภาพ เช่น การแต่งกาย การสร้างบ้าน ภาษาตำนาน ความเชื่อ และลักษณะพิธีกรรม ในการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในระยะแรกเป็นชาวต่างประเทศได้ แยกย้ายศึกษากลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเป็นระยะเวลาหลายเดือน ดังเช่นงานวิจัยอัตลักษณ์ของกะเหรี่ยงของ Keyes (1979) กล่าวว่า อัตลักษณ์ของชาวกะเหรี่ยงไม่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางวัฒนธรรมหรือด้านภาษาเพียงอย่างเดียวแต่มาจากตำนานและประวัติศาสตร์พื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงเอง อย่างไรก็ตาม การปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของหน่วยครัว (เรือนไฟ) ด้วยเช่นกัน (Suwannapruk et al., 2022)

สำหรับการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผลงานหลายชิ้นที่ศึกษาแบบลักษณะดั้งเดิมและเฉพาะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ เป็นแบบแก่นสารนิยม (Essentialism) โดยแนวคิดนี้มีพื้นฐาน คือ กลุ่มชาติพันธุ์เป็นหน่วยทางสังคมที่มีแกนสำคัญอยู่ที่ลักษณะดั้งเดิมทางภาษา ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มีความมั่นคงยั่งยืนในการธำรงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตน

ส่วนการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการศึกษาที่ไม่ได้อยู่นิ่ง แต่เป็นการมองความเป็นชาติพันธุ์เป็นเครื่องมือนิยม (Instrumentalism) หรือสถานการณ์นิยม (Circumstantialism) ในเรื่องความสัมพันธ์ที่ขัดแย้ง ทำให้มองความเป็นชาติพันธุ์ในเชิงหน้าที่อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะการเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นตัวตนของกลุ่ม และเป็นเงื่อนไขในความสัมพันธ์ทางการเมือง

5. การศึกษาแนวความคิดระบบความเชื่อกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมการนิยามความหมายของวัฒนธรรมมีหลายแนวความคิด วัฒนธรรมในมิติของการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต จึงทำให้วัฒนธรรมมีพลังโดยเฉพาะระบบความเชื่อทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังฝังแน่นกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วย ทั้งนี้ผลงานวิจัยได้กล่าวถึงโลกทัศน์ของชาวไทยโคราช ผ่านทางวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งมีทั้งรูปแบบเนื้อหา สะท้อนให้เห็นระบบความเชื่อและค่านิยม (เพชร สุวรรณพานิช, 2544) เช่นเดียวกับโลกทัศน์ของชาวยุทธ์ที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการรักษาสุขภาพแบบดั้งเดิมอีกด้วย (จิตรกร โพธิ์งาม, 2536) ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษของชาวไทยกวย ไทยบรู ไทยเขมร ไทยแสก และเวียดนาม กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวมีความหลากหลายของระบบความเชื่อ แต่สิ่งที่เป็นความมุ่งหมายปลายทางเดียวกัน คือ ความหลากหลายของระบบความ

เชื่อนำไปสู่การดำรงชีพที่สงบสุข และให้ความสำคัญทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงคุณค่าทางด้านความคิดของมนุษยชาติ ประวัติศาสตร์ สังคม และความงามของวัฒนธรรมผู้ไทยเข้าไว้ด้วยกัน (Damrongsakul, 2011)

นอกจากนี้ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ยังมีรูปแบบลักษณะของเครือข่ายชาติพันธุ์ไทข้ามชาติมี 3 ลักษณะ (1) เครือข่ายชาติพันธุ์ไทข้ามชาติเกิดขึ้นจากกลุ่มไทที่มีเป้าหมายแตกต่างกัน (2) ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทและสมาชิกของเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นถูกสร้างขึ้นผ่านความหมายใหม่ของชาติพันธุ์ และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ของไท ไม่เพียงแต่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับอำนาจของรัฐชาติ โดยเฉพาะรัฐไทย ซึ่งพยายามจัดการเครือข่ายชาติพันธุ์ที่จัดตั้งขึ้นของไท

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม และความเชื่อ

1. วิถีชีวิตของชาวผู้ไทในสังคมอีสาน

สังคมชาวผู้ไทมีผู้ชายเป็นใหญ่ ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว ผู้ไทก็เหมือนกับครอบครัวชาวไทยทั่ว ๆ ไป คือ ในครอบครัวก็จะมีพ่อเป็นใหญ่ที่สุด รองลงมาคือแม่ พี่คนโต และรองลงไปตามลำดับ ในอดีตเมื่อ 40 ปี ก่อน สังคมผู้ไทได้ให้ความสำคัญต่อผู้เป็นสามีมาก ในปัจจุบันก็ยังให้ความสำคัญอยู่ เพียงแต่ลดพฤติกรรมบางอย่างลงไป เช่น การสมมาสามี (ขอขมาสามี) ในวันพระ บางคนไม่ได้ทำเลยโดยเฉพาะภรรยารุ่นใหม่ แต่จะสมมาสามีตอน “ออกคำ” (ออกจากการอยู่ไฟใหม่ ๆ) เหมือนในอดีต เพราะถือว่าสามีเป็นผู้ลำบากทุกซีกยาก อดตาหลับขับตานอน ตักน้ำหาพินดูแลภรรยาที่อยู่คำ (การอยู่คำภาษาลาวจึงเรียกว่า “อยู่กรรม”) (ประคุดสูสีสาน, 2558) ในขณะที่การสมมาในวันพระนั้นลดลงมาก โดยบางคนไม่ทำเลย เพราะว่าเศรษฐกิจรัดตัว ทั้งสามีและภรรยาต้องออกจากบ้านเพื่อไปทำงาน ผู้ที่ออกจากบ้านบ่อยและกลับดึก คือ สามีนอกจากเรื่องงานแล้ว อาจจะเป็นกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น ประชุมประจำเดือน ประชุมเตรียมการทำบุญ หรือจัดงานด้านอื่น ๆ ทำให้กลับบ้านดึก ภรรยาจึงนอนก่อน แต่ก่อนภรรยาต้อง “ตื่นก่อนนอนหลัง” จึงได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อไม่ได้สมมาบ่อย ๆ เข้า ก็เลยเลิกไปโดยปริยาย

ชาวผู้ไททำงานได้หลายอาชีพเช่น ทำนา ทำไร่ คำวัว คำควาย นำกองเกวียนบรรทุกสินค้าไปขายต่างถิ่น เรียกว่า “นายฮ้อย” เผ่าผู้ไทเป็นกลุ่มที่พัฒนาได้เร็วกว่าเผ่าอื่น มีความรู้ความเข้าใจและมีความเข้มแข็งในการปกครอง มีหน้าที่สวดย ผิดพรผิดก็ริยาบมารยาทเข้มซ้อย มีธรรมาศัยไม่ตรีในการต้อนรับแขกแปลกถิ่นจนเป็นที่กล่าวขวัญถึง การอบรมสั่งสอนเรื่องการหาอยู่หากิน ในอดีตนั้นจะมีการอบรมสั่งสอนโดยประสบการณ์ตรง คือ ให้ลงมือปฏิบัติ แล้วพ่อแม่หรือปู่ย่าอยู่ข้าง ๆ คอยบอก ซึ่งเป็นการสั่งสอนโดยตรงและบางทีก็อาจให้ช่วยงาน ซึ่งเป็นการสั่งสอนโดยอ้อม เช่น พาไปตัดไม้ไผ่มาจักสาน ทำให้ลูกรู้ชนิดของไม้ที่เหมาะสมแก่การจักสานลักษณะต่าง ๆ ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ยอดด้วนจะไม่ใช้จักสาน เพราะผุง่ายและมอดชอบ ลูกสาวก็อาจให้ช่วยทอหูก ช่วยงานในบ้าน ทำให้ลูกมีประสบการณ์มากขึ้น แต่ก็มีลูกบางคนที่ไม่ต้องเรียกมาสอน แต่มีความทะยานอยากจะทำเองเห็นพ่อแม่ทำงานค้ำไว้ พ่อแม่ไม่อยู่ก็ไปทำต่อ พ่อแม่เห็นแววกก็จับมาสอนโดยตรงหรือบางทีก็อาจไปถามคนอื่นที่เขาทำเป็น ในอดีตเป็นความจริงอย่างหนึ่งว่า ผู้ชายที่ทำอะไรเป็นหลายอย่างตั้งแต่เป็นหนุ่ม เช่น ถางไม้ สร้างบ้าน โถนา สร้างแอก จักสาน ชายผู้ไทที่สามารถทำอยู่ทำกินเป็นตั้งแต่เป็นหนุ่มโสด จะเป็นที่ยกย่องของผู้ที่มีลูกสาว แม้กระทั่งผู้ใหญ่ ชมความสามารถก็มักจะทำนองว่า “โอ้...เอ็ดเวะเป็นพอลอเอาเอามาแล้ว” (โอ้...ทำงานเป็นพอลอเอาเอามาแล้ว) ที่จริงก็เป็นเช่นนั้นเพราะเมื่อแต่งงานไปก็สร้างเนื้อสร้างตัวได้ไว เป็นที่พึ่งพาอาศัยของพ่อตาแม่ยายและญาติ ๆทั้งหลาย ลูกคนไหนใกล้จะแต่งงานเป็นอีกช่วงหนึ่งที่บรรดาลูก ๆ จะได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักการครองเรือนเป็นพ่อบ้านแม่บ้าน ในวันแต่งงานผู้ชายจะได้รับการอบรมก่อนจะเข้าพาขวัญ คือ ฝ่ายลุงตา (ญาติฝ่ายเจ้าสาว) จะ “เขี่ยน” คือ กล่าวสั่งสอนในทุก ๆ ด้านให้

เป็นพ่อเรือนที่ดีมีความขยันหมั่นเพียรในการสร้างครอบครัว เป็นต้น ในปัจจุบันการอบรมสั่งสอนได้เปลี่ยนไปแล้ว เพราะการศึกษาเจริญมากขึ้น ลูกหลานทั้งหลายเอาแต่มุ่งมั่นในการศึกษา เพื่อจะเปลี่ยนอาชีพจากอาชีพของบิดาให้เป็นอาชีพอื่นที่ดีขึ้น การอบรมสั่งสอนจะเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียน ไม่ว่าทางศีลธรรมจรรยา การทำมาหากิน มีหลักสูตรในสถานศึกษารองรับแล้ว พ่อแม่มีหน้าที่หาเงินเพื่อส่งลูกเรียน แต่ทั้งนี้ไม่ว่าพ่อแม่จะละเลยไม่อบรมสั่งสอนเสียเลยก็ได้ มีโอกาสที่สั่งสอนลูกบ้าง แต่ไม่บ่อยเหมือนสมัยอดีตเพราะลูกไม่ค่อยได้อยู่กับพ่อแม่ (ภักทิยา ยิมเรวัต, 2544, หน้า 14)

2. ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวผู้ไท

วัฒนธรรมของชาวผู้ไท มีวิถีชีวิตการอยู่อาศัยแบบผู้ไท เครื่องแต่งตัวสวมขึ้นหมีตีนต่อ ขนาดกว้าง 3 นิ้ว ทอเป็นลวดหมี หมีขอ ผ้าย้อมครามจนเป็นครามแก่ เรียกว่าผ้ามดำสวมเสื้อแขนกระบอก คอตั้ง ติดกระดุมทำด้วยเหรียญเงินเจาะรู เย็บเป็นแถวลงมาเกือบถึงชายเสื้อ การพ่อนรำแต่งขลิบแดงที่แขนและชายเสื้อ และมีผ้าจ่องทอเป็นผืนเล็กเป็นผ้ายลายคลุมไหล่หรือผ้าสไบเป็นผ้าแพรขาวเจี๊ยงไหล่ขาวปล่อยชายลงด้านซ้าย สวมเครื่องประดับสร้อยข้อมือเท้าด้วยโลหะเงิน เก้าฝอยมวยสูงตั้งตรง มัดมวยด้วยผ้าแถบผืนเล็ก ๆ ส่วนชายจะแต่งกายด้วยเสื้อม่อฮ่อมกางเกงขาก๊วยย้อมคราม มีผ้าขาวม้ามัดเอว

วัฒนธรรมการพ่อนผู้ไท นิยมพ่อนเป็นหมู่คณะ พ่อนได้ทั้งหญิงและชายแต่เดิมเป็นการพ่อนรำเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พิธีเลี้ยงเจ้าปู่แม่ต๋ำหลักบ้านหลักเมือง แต่ในปัจจุบันการพ่อนผู้ไทใช้ในการพ่อนต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองและในงานเทศกาลต่าง ๆ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการรำผู้ไท ได้แก่ แคน และกลองหางเป็นหลัก นอกจากนี้ก็มี พิณ กลองตุ้ม (ตะโพน) หมากกลิ้งกล่อม (โปงลาง) สิ่ง (ฉิ่ง) แสง (ฉาบ) หมากก๊ับแก๊บ (กรับ) ข้องโหม่งและพั้งฮาด (ข้องโบราณไม่มีปุ่ม) ผู้บรรเลงดนตรีจะเป็นชายท่าพ่อนรำผู้ไทมีผู้สืบทอดและปรับปรุงกันมากมายหลายท่า แต่ละท้องถิ่นมีท่าแตกต่างกันไป ท่าหลักที่พบนิยมพ่อนรำ ได้แก่ ท่าม้วนข้างหรือพ่อนม้วน ท่ากาเดินก้อน ท่าเสื้อออกเหล่า ท่าหนุมนถวายแหวน เป็นต้น

วัฒนธรรมการทักทอเสื้อผ้า ทั้งผ้าฝ้ายผ้าไหมในกลุ่มชาวผู้ไท โดยเฉพาะผ้าแพรขาวในปัจจุบันเป็นผู้ที่ผลิตใช้กันเองและมีความสวยงามเป็นผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นของกลุ่มผู้ไท จึงนับว่ามีวัฒนธรรมเรื่อง เสื้อผ้าที่เด่นชัดมาก เช่น ผ้าขึ้น คือ การทอผ้าขึ้นหมีตีนต่อเป็นผืนเดียวกับผ้าผืน เช่น ตีนต่อขนาดเล็ก กว้าง 4 ถึง 5 นิ้ว (มือ) ที่เรียกว่าตีนเตาะ เป็นที่นิยมในหมู่คนผู้ไท ทอเป็นหมีสาดแล้วย้อมคราม จนเป็นสีครามเกือบเป็นสีดำ แต่ชาวบ้านเรียกว่าผ้ามดำหรือขึ้นดำ ลักษณะเด่นของขึ้นหมีชาวผู้ไท คือ การทอและลวดลาย เช่น ทอเป็นลวดลายขนาดเล็ก ๆ นอกจากนี้มีลายอื่น ๆ เช่น หมีปลา หมีตุ้ม หมีกระจิง หมีขอ ทำเป็นหมีคัน มิได้ทอเป็นหมีทั้งผืน แต่หากมีลวดลายต่าง ๆ มาคั่นไว้ สีที่นิยม คือ สีเขียว สีน้ำเงิน สีแดง สีม่วง พื้นมักใช้เครือทุกฝ้ายสีเปลือกอ้อย นอกจากนี้ยังพบผ้ามัดหมี่ฝ้ายขาวสลับดำในกลุ่มชาวผู้ไท สำหรับฝีมือการทอผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทส่วนใหญ่สืบทอดมาจากครอบครัวฝ่ายมารดา การทอผ้าเป็นงานของผู้หญิงที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวผู้ไทตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะเชื่อว่าสาวผู้ไทที่ครบเครื่องจะต้องทออย่างน้อย 3 อย่าง ได้แก่ เสื้อดำ ผ้าแพร และผ้าขึ้นใหม่ (Saenprai et al., 2022)

เสื้อ ที่นิยมทำเป็นเสื้อแขนกระบอกสามส่วนติดกระดุมธรรมดา กระดุมเงิน หรือเหรียญสตางค์ เช่น เหรียญสตางค์ห้า สตางค์สิบ มาติดเรียงเป็นแถว นิยมใช้เป็นผ้าย้อมครามเข้มใน ราว พ.ศ. 2480 โดยมีผู้นำผ้าขลิบแดงติดชายเสื้อ เช่น ที่คอสาบเสื้อปลายแขนเพื่อใช้ในการพ่อนผู้ไทและใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน

ผ้าห่ม การทอผ้าผืนเล็ก ๆ เป็นวัฒนธรรมของชาวกลุ่มผู้ไทมานานแล้วผ้าห่มใช้สำหรับห่มแทนเสื้อกันหนาว ใช้คลุมไหล่ เช่นเดียวกับไทยลาวที่นิยมใช้ผ้าขาวม้าพาดไหล่ ผ้าห่มของกลุ่มผู้ไทในเวลาต่อมามีขนาดเล็ก

ทำเป็นผ้าสไบเป็นส่วนแทนประโยชน์ใช้สอย เดิมคือห่มกันหนาว หรือปกปิดร่างกายส่วนบน โดยการห่มทับเสื้อ ผ้าห่มของผู้ไทที่เรียกว่า ผ้าจ่อง เป็นผ้าทอด้วยยืน มีลวดลายหลายแบบ นอกจากนี้ยังมีผ้าแพรวา ชาวผู้ไทยังแต่งกายที่นิยมสายสร้อยคอ สร้อยข้อมือ ข้อเท้า (ก้องแขน ก้องขา) ทำด้วยโลหะเงิน เก้าอี้เป็นมวสูงตั้งตรงในสมัยโบราณ ใช้ผ้ามนหรือแพรมน ทำเป็นผ้าสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ม้วนผูกมวมวอดลายผ้าด้านหลังใน ปัจจุบันใช้ผ้าแถบเล็ก ๆ สีแดงผูกแทนแพรมนทำเป็นผ้าสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ม้วนผูกมวมวอดลายผ้าด้านหลังใช้ผ้าแถบเล็ก ๆ สีแดงผูกแทนแพรมน (อภิวุฒิ แก้วทรง, 2561)

3. ประเพณีบุญฮีตสิบสองของชาวผู้ไท (สิริยาพร สาสีพันธ์, 2554)

3.1 เดือนอ้าย “บุญเข้ากรรม” เป็นการออกจากอาบัติประจำปีตามวิถีทางของพระสงฆ์เป็นเวลา 10 วัน ในระยะเวลาบุญเข้ากรรม ชาวบ้านจะจัดถวายอาหารน้ำปานะและเครื่องใช้ เพื่อให้การปฏิบัติบุญเข้ากรรมของพระสงฆ์ดำเนินไปได้ด้วยดี

3.2 เดือนยี่ “บุญคุณลาน” เป็นการประกอบพิธีทำบุญเพื่อบูชาแม่โพสพทำบุญข้าวในลาน ก่อนที่จะขนข้าวขึ้นเล้าจะมีการละเล่นทำให้เกิดศิลปะการละเล่นฟ้อนรำที่สวยงาม เรียกว่า “ฟ้อนแถบลาน” การทำบุญนี้ต่างคนต่างทำในครอบครัวไม่พร้อมกัน “บุญกองข้าว” เป็นการทำบุญร่วมกันของชาวผู้ไททั้งหมู่บ้าน เพื่อหาทุนทรัพย์ทำนุบำรุงวัดและพระศาสนาโดยชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกมาถวายวัด แล้วคณะกรรมการวัดจะนำข้าวเปลือกไปขายนำเงินมาบำรุงวัดและพระพุทธรูป

3.3 เดือนสาม “บุญข้าวจี่” ชาวบ้านจะประชุมกันว่ากำหนดบุญข้าวจี่วันไหน แล้วจะตระเตรียมข้าวจี่ (ข้าวเหนียวสุกปั้นโรยเกลือทาไข่แล้วย่าง) ไปตักบาตรถวายภัตตาหารต่อพระสงฆ์ อาหารหวานคาว สมาทานศีล ฟังเทศน์ รับพรเป็นอันเสร็จพิธี มีคำคมกล่าวล้อเลียนสามเณรเกี่ยวกับบุญข้าวจี่ว่า “เดือนสามค้อย เจ้าโหลค้อยปั้นข้าวจี่ ปั้นข้าวจี่มีเสื่อน้ำอ้อยจ้องน้อยเซ็ดน้ำตา”

3.4 เดือนสี่ “บุญเดือนสี่” หากเป็นที่เรณูนครการทำบุญสมโภชองค์พระธาตุเรณู มีในวันขึ้น 11 ค่ำ และ 15 ค่ำ มีการทำบุญตักบาตร จะมีมหรสพเป็นโอกาสที่หนุ่มสาวได้ไปทำบุญและพบปะสนทนากันมีการเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุเรณูในค่ำคืนขึ้น 15 ค่ำ

3.5 เดือนห้า “บุญสงกรานต์” จะมีการทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระองค์แสน สรงน้ำพ่อเฒ่าแม่เฒ่าที่อาวุโสประจำหมู่บ้าน และมีขบวนแห่ทางสงกรานต์ในวันที่ 13 เมษายน ชาวบ้านจะหยุดทำงานมาสนุกสนานสรงน้ำซึ่งกันและกัน นับว่าเป็นวันรวมญาติที่มีความหมายต่อครอบครัว ทั้งนี้ การทำบุญวันสงกรานต์ คือ คืนก่อนวันเนา 3 วัน พระสงฆ์ในวัดได้นำพระพุทธรูป 5 องค์เล็ก ๆ มาตั้งบนลานกลางวัด รุ่งขึ้นเป็นวันเนา เวลาเย็นชาวบ้านจะพากันเอาดอกไม้ น้ำอบ น้ำหอม ไปประพรมพระพุทธรูปในวันเนาถือกันไม่ให้ทำกิจใด ๆ เว้นแต่การทำบุญ โดยถือว่าถ้าใครทำในวันนี้จะเป็นเสนียดจัญไร ในระหว่างตั้งแต่นั้นต่อไปถือว่าเป็นวันเร็นเร็ง มีการประชุมก่อพระเจดีย์ทราย หญิงสาว ชายหนุ่มตักน้ำรดสาดกัน และพากันไปเที่ยวกินข้าวป่า เก็บดอกไม้มาจากป่ามาถวายพระพุทธรูป ทุก ๆ วัดยังมีทำบุญข้าวพันก้อน พวกชาวบ้านจัดการข้าวเหนียวของหวานใส่ถาด เอาด้วยดิบหรือไหมผูกเป็นสาแหรกหาม ให้ผู้หญิงหามและมีพระสงฆ์นำหน้าไปถวายพระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ

3.6 เดือนหก “บุญบั้งไฟและแห่บุญผะเหวด (พระเวส)” ชาวบ้านจะจัดตรงกับวันวิสาขบูชาในพระพุทธรูป มีการแห่ต้นกัณฑ์ผะเหวด แห่พราหมณ์ (ชูชก) แห่พระเวสสันดรเข้าเมือง แห่บั้งไฟ จัดบั้งไฟ ทำบุญตักบาตรภาคค่ำจะเวียนเทียน

3.7 เดือนเจ็ด “บุญซำฮะ” บุญบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฝับ้าน ฝัเรือน เพื่อชำระจิตใจให้ผ่องใส

3.8 เดือนแปด “บุญเข้าพรรษา” ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 หล่อเทียนไปถวายวัดทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรมตลอดเวลา 3 เดือน

3.9 เดือนเก้า “บุญข้าวประดับดิน” เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับจะจัดขึ้นในวันแรม 14 ค่ำ ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตร และนำข้าวปลาอาหารไปวางไว้ตามต้นไม้ ไร่นา กำแพงวัด ตามพื้นดินวัด จึงเรียกว่า บุญข้าวประดับดิน ถือว่าทำบุญให้เปรตที่ไม่มีญาติอุทิศส่วนกุศลให้ได้มารับส่วนบุญ

3.10 เดือนสิบ “บุญข้าวสาก” เป็นการทำบุญต่อเนื่องจากเดือนเก้า กำหนดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ แต่เป็นการทำบุญโดยถวายสลากภัตแด่พระสงฆ์ มีการเตรียมล่วงหน้าในการห่อข้าวต้ม ข้าวตอกคลุกน้ำตาล ใส่ถั่ว งา มะพร้าว

3.11 เดือนสิบเอ็ด “บุญออกพรรษา” เฉลิมฉลองการออกพรรษา และมีการจัดไฟได้ประทีปในวันขึ้น 13-15 ค่ำ

12. เดือนสิบสอง “บุญกฐิน” ถวายผ้ากฐินแด่พระภิกษุสงฆ์ก่อนหมดเขตรับอาวาสสงฆ์ พรรษาหลวงวัน ปวารณาออกพรรษา

4. ความเชื่อของชาวผู้ไท

ความเชื่อในการนับถือผีของชาวผู้ไทจะมีการผสมผสานกับพุทธศาสนาในพิธีกรรมตามฮีตสิบสอง เช่น การทำบุญข้าวสาก การทำบุญข้าวประดับดิน และการทำบุญข้าชะ เป็นพิธีกรรมอันสืบเนื่องจากความเชื่อเรื่องผีแต่มีพระเข้าร่วมพิธีด้วย การเลี้ยงผีของชาวผู้ไทจะมีอยู่สองลักษณะ คือ เลี้ยงประจำปีที่ยึดในวันสงกรานต์และเลี้ยงในการบะและการคอบ (การบะหรือการบนบานศาลกล่าว ส่วนการคอบคือการแก้บนอาจเรียกว่าการขอบก็ได้) โดยมีเจ้าจำเป็นสื่อกลางระหว่างคนกับผีที่ผู้ไทจะเรียกว่าผีเจ้าปู่ เจ้าจ้าวจะเป็นคนที่สืบทอดมาตามสายตระกูลชั้นสูงในอดีต ดังนั้น การแต่งตัวในพิธีจะคล้ายนักบวชโบราณ เสื้อผ้าสีแดงคลุมยาวถึงเข่า ถือง้าวและเหน็บดาบสั้น ส่วนเครื่องสังเวยขาดไม่ได้ในพิธี คือ น้ำหอมจากการฝนแก่นจันทร์แดงและแก่นจันทร์หอมผสมน้ำสะอาดถวายเป็นเครื่องดื่มช้าง ซึ่งหมายถึงเหล่าจากปลายข้าวผสมแกลบหมักเรียกเหล้าไต้ที่เป็นเหล้าโรงหรือเหล้าขาว ส่วนเครื่องเซ่นที่เป็นอาหารหลักต้องมีลาบแดง แกร้งร้อน (ลาบแดงคือก้อยหรือลาบเลือด แกร้งร้อนคือแกงเนื้อเครื่องใน) นอกจากนี้ยังต้องมีเนื้อสด ๆ และทำสัตว์ครบข้างประกอบด้วย สำหรับของหวานจะเป็นข้าวดำ (ข้าวเหนียวนึ่งคลุกดินหม้อ) และข้าวแดง (ข้าวเหนียวนึ่งคลุกปูนแดง) ดอกไม้นิยมใช้พวงมาลัยดอกจำปาที่เชื่อกันว่าเป็นดอกไม้บูชาผี (สำนักงานศิลปวัฒนธรรม, 2560)

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวผู้ไท มีลักษณะการนับถือผีกันหลายชนิด เช่น ผีฟ้า พระยาแถนมหะศักดิ์ ผีปู่ตา ผีแฮก ผีบรรพบุรุษ (ผีเชื้อ) นางธรณี ผีน้ำ ผีตง ผีฟ้า เป็นต้น ในบรรดาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีที่น่าสนใจ คือ การเลี้ยงผี หรือการรำผีฟ้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติเป็นประจำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน สาเหตุที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมานาน เพราะเป็นประเพณีส่วนหนึ่งเป็นชาวผู้ไท ซึ่งอพยพมาจากเมืองวังทางตอนเหนือของแม่น้ำโขงเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และแยกย้ายกันเป็นกลุ่ม ๆ ชาวผู้ไทส่วนใหญ่ นับถือผีสางนางไม้ และผีมหะศักดิ์มาก มีความเชื่อว่า ถ้าปีใดได้เลี้ยงผีแล้ว ปีนั้นลูกหลานจะอยู่กันอย่างมีความสุข ข้าวกล้าหรือพืชผักสวนครัวอุดมสมบูรณ์ดี แต่ถ้าปีใดชาวผู้ไทไม่ได้เลี้ยงผีแล้ว ปีนั้นจะมีสิ่งอาเพศเกิดขึ้น ความเชื่อในเรื่องภูติผีปีศาจ ซึ่งบรรพบุรุษได้ปฏิบัติกันเรื่อยมาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจให้พ้นต่อภัยอันตรายทั้งปวง ความกลัวที่บันดาลให้เกิดสิ่งมหัศจรรย์ขึ้นมากมายตลอดเวลา ไม่มีผู้ใดทราบได้ว่าเกิดจากอะไร ยังคงทั้งความเชื่อ ความเคารพนับถือ และความเชื่อว่าผู้ใดเคารพนับถือก็รอดพ้นจากสิ่งเลวร้ายทั้งหลายทั้งปวง (ยุทธนา การแข, 2560)

4.1 ความเชื่อเรื่องผีของคนผู้ไท

(1) ผีแถน ตามคติความเชื่อนั้น มีสถานะภาพเป็นเทวดา สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ แก่ผู้คนได้ ทั้งสิ่งที่ดีและดี หรือเรียกว่าให้ทั้งคุณและให้ทั้งโทษ ดังนั้น ต้องไม่ทำให้แถนโกรธและหากใครที่เข่นสรวงแถนก็จะได้รับแต่สิ่งที่ดีหรือได้รับการอวยพรจากแถน มีความเชื่อในหมู่คนที่นับถือแถนว่าเหตุที่เกิดเภทภัยเจ็บไข้ได้ป่วย น้ำท่วม ฝนแล้ง นาถ่มหรือพืชพันธุ์ธัญญาหารเหี่ยวแห้ง เป็นสิ่งที่เกิดมาจากอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของแถนหรือของผีสางเทวดาทั้งสิ้น ดังนั้น จึงต้องเซ่นไหว้บวงสรวงผีแถน ทุกครั้งที่มีการเซ่นไหว้เป็นประจำทุกฤดูกาลจะเกิดแต่ความสุขไปทั่ว ผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยก็หาย ข้าวกล้าในนา ก็อุดมสมบูรณ์ดี จึงอาจจะกล่าวได้ว่าผีแถนหรือแถนเป็นเทวดาหรือเทพแห่งเกษตรกรรมและเทพแห่งความเจ็บไข้ได้ป่วย เพียงแต่แถนในความหมายของคนเผ่าผู้ไทจะกว้างขวางและครอบคลุมทุกวิถีชีวิต การละเมิดต่อแถนจะต้องมีการเซ่นผีฟ้ามาสังสติดอยู่ในร่างของคนทรงเรียกว่า "ผีฟ้า" ในการล่ำผีฟ้า มีองค์ประกอบทั้งหมด 4 ส่วน ได้แก่ หมอลำผีฟ้า หมอแคน ผู้ป่วย และเครื่องคาย (เครื่องเซ่น มีทั้งไก่ต้ม ไข่ไก่ต้ม หมากพลู ดอกไม้ रुप เทียน เป็นต้น)

(2) ผีบรรพบุรุษ บนเรือนของคนผู้ไทจะทำหิ้ง (ภาษาผู้ไทเรียกว่าฮ้าน) ไว้ ซึ่งหิ้งนี้ก็คือที่สถิตของผีเรือนและผีบรรพบุรุษ ซึ่งผีบรรพบุรุษก็คือผีของผีปู่ตายาย (ต่อมาเป็นหิ้งพระ แต่ก็ยังเป็นหิ้งที่รวมของวิญญาณบรรพบุรุษด้วย) ผีบรรพบุรุษ เป็นผีที่ปกป้องคุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุขแก่ลูกหลานและสมาชิกในครอบครัว ต้องสักการบูชาทุกวันเพื่อบูชาวันขึ้นวันแรม เช่น 8 ค่ำ 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ

(3) ผีประจำหมู่บ้าน จะปลุกศาลให้อยู่เพื่อให้คุ้มครองคนในหมู่บ้าน อาจจะเรียกว่าศาลเจ้าปู่หรือศาลปู่ตา ตามแต่หมู่บ้านนั้นจะเรียก ในทุกปีชาวบ้านจะทำบุญเซ่นไหว้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน

ผีนาหรือผีตาแหะ (ผีตาแฮก) ในสำเนียงภาษาผู้ไทเรียกว่าผีตาแหะ เป็นผีที่อยู่ตามทุ่งนาเพื่อคุ้มครองไร่นาให้กับคนผู้ไท จะเริ่มทำพิธีกรรมเช่นผีนาหรือผีตาแหะในต้นฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคมหรือมิถุนายน ทั้งนี้ถือว่าฤดูฝนจะมาช้าหรือเร็ว โดยจะเซ่นผีนาหรือผีตาแหะจะทำก่อนที่จะทำการไถคราด พิธีเช่นนี้ก็ทำอย่างง่าย ๆ คือ นำข้าวปลาอาหารใส่กระทงที่ทำด้วยกาบกล้วยสด รวมทั้งดอกไม้ रुप เทียน พิธีนี้เรียกว่า เลี้ยงผีตาแฮก หรือเลี้ยงผีครั้งแรก การเลี้ยงผีนาหรือผีตาแหะเสร็จแล้วจึงจะเข้าสู่การแห่นา ซึ่งก็คือการไถนาครั้งแรกนั่นเอง การแห่นานี้จะไถนาทั้งแปลงหรือไถพอเป็นพิธีก็ได้

(4) ผีมหัศจรรย์ เป็นความเชื่ออีกอย่างหนึ่งของคนผู้ไท โดยจะเรียกว่าผีเจ้าปู่ บางคนเรียกเจ้าหาญแดง การเซ่นหรือพิธีบูชาจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น 19 ค่ำ เดือน 4 โดยนำข้าวปลาอาหาร ซึ่งนิยมอาหารคาวเลือด ชาวบ้านจึงนำควายไปฆ่าที่ป่าหน้าศาล แล้วทำลาบพร้อมใส่เลือดสด ๆ ผสมคลุกกับข้าวเหนียวหนึ่ง จัด 8 สำรับไปถวายพร้อมกับเหล้า โดยมีผู้ทำพิธีกรรมที่เริ่มด้วยพิธีกร คือ จ้ำ หรือกวนจ้ำ นอกจากนั้นแล้วยังมีผีที่สถิตอยู่ตามป่า ต้นไม้ ภูเขา มีประจำอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ หากผู้ที่ล่วงเกินหรือทำให้ผีเหล่านี้ไม่พอใจก็อาจจะทำให้เจ็บป่วยได้

4.2 ความเชื่อเรื่องขวัญ

คนผู้ไทเชื่อว่าแต่ละคนเชื่อว่ามีขวัญติดตัวมาด้วย โดยมาอยู่ในร่างกายรวม 32 ขวัญ อาจจะหมายถึงอาการ 32 ประการที่ประกอบเป็นร่างกายคนเรา หรือที่เราเรียกว่า อาการครบ 32 ประการ โดยขวัญอยู่ประจำ 32 ประการนั้น ขวัญเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะมองเห็นด้วยตาเปล่า แต่ขวัญสามารถทำให้ร่างกายเคลื่อนไหวและทำงานได้ เชื่อกันว่าขวัญนั้นแม้จะติดตัวมา แต่ขวัญจะตกหล่นหรือหายไปได้ง่าย ๆ โดยเฉพาะตอนที่มืออาการตกใจหรือว่าตอนที่เกิดเจ็บป่วย ขวัญจะไม่อยู่กับตัว อาจจะไปสถิตอยู่ที่ใดที่หนึ่ง จึงต้องทำพิธีเรียกขวัญหรือสู่ขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับร่างกายดังเดิม ขวัญในที่นี้อาจจะต่างกับวิญญาณหรืออาจจะเป็นวิญญาณก็ได้แต่ในคติความเชื่อของคนเผ่าผู้ไท

ขวัญจะออก ๆ เข้า ๆ หากว่าขวัญออกไปนานจะทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ การรักษาขวัญให้อยู่เป็นปกติอันได้แก่ การสู่ขวัญ การเรียกขวัญ การรักษาขวัญนี้อาจจะเรียกว่าการรักษาโรคทางจิตวิญญาณก็ได้ เพราะการที่เจ็บป่วยด้วยเรื่องของขวัญดังกล่าวข้างต้นก็คือการเจ็บป่วยทางจิตวิญญาณนั่นเอง ขวัญหรือจิตวิทยาก็อาจจะหมายถึงสิ่งเดียวกัน เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถรักษาด้วยยารักษาโรคได้ เพราะไม่ใช่การเจ็บป่วยทางกาย แม้จะรักษาทางกายด้วยยาต่าง ๆ หายแล้วก็ยังคงป่วยทางจิตหรือป่วยทางจิตวิญญาณจำต้องรักษาทางจิตวิญญาณ ซึ่งคนผู้ไทเรียกว่า “การสู่ขวัญ”

4.3 ความเชื่อเกี่ยวกับบ้าน

การสร้างบ้านของภูไทในอดีตมีความเชื่อต่าง ๆ กำกับอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกไม้มาสร้างบ้านหรือขั้นตอนอื่น ๆ ซึ่งมีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

(1) ไม้สร้างบ้าน ไม้ที่จะนำมาสร้างบ้านนั้นจะห้ามเอาไม้ดังต่อไปนี้ เช่น ไม้ฟ้าผ่า คนผู้ไทเชื่อว่าไม้ที่ถูกฟ้าผ่านั้นเป็นไม้ไม่เป็นมงคล หรือที่เรียกว่า เป็นไม้ที่ “มันเซ็ด มันโงง” แปลว่า มันเป็นไม้ที่อัปปริยัญไร ไม้ดี ไม้งาม ด้วยประการทั้งปวง ไม้แยงเงาหรือไม้ที่สะท้อนเงาในน้ำ คือ ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ริมห้วยริมน้ำ ซึ่งการที่ต้นไม้ต้นนั้นจะแยงเงาหรือสะท้อนเงาในน้ำได้ ลำต้นของต้นไม้ต้นนั้นจะต้องเอนเข้าหาลำห้วย ซึ่งการที่ลำต้นไม้ไม่ตั้งตรงเหมือนต้นไม้ทั่วไปจึงอาจจะเชื่อว่าเป็นไม้มงคล อาจจะเป็นเพราะว่าตัดยาก ตัดแล้วก็ตกลงไปในน้ำต้องลากขึ้นมาจากน้ำอีก หรืออาจจะเพราะต้นไม้ต้นนั้นอาจจะไม่ตรงบิดเบี้ยวไป จึงทำให้มันยื่นไปในน้ำ หากนำมาทำเสาเรือนก็ทำให้ดูไม่สวยงาม หรือหากผ่าให้เป็นแผ่นก็จะผ่ายากและอาจจะบิดเบี้ยวไป เมื่อนำมาประกอบเป็นเรือนอาจจะโก่งงอ ดูไม่สวยงาม ไม้กระบก เป็นไม้ที่ชื่อไม่เป็นมงคล เพราะ คำว่า “บก” หมายถึง ความบกพร่องหรือขาด หากนำมาสร้างเรือน เชื่อว่าจะทำให้เรือนนั้นขาดเงินอยู่เป็นประจำ อยู่ไปไม่มีความสุข ไม่เจริญ

(2) การใช้บ้าน เวลาคนผู้ไทจะกินข้าวจะห้ามวางภาชนะไว้ได้ขึ้น หรือแม้แต่เวลานอนก็เช่นกัน ห้ามนอนได้ชื่อ ซึ่งข้อห้ามนี้ไม่ทราบถึงสาเหตุแห่งการห้าม อาจจะเป็นเพราะว่าขึ้นบ้านมีสัตว์เลื้อยคลานบางจำพวกเช่น จิ้งจก ตุ๊กแก มด ชอบใช้เป็นทางเดินจึงห้ามเพราะกลัวว่าสัตว์เหล่านี้จะขึ้นหรือว่าหล่นลงมาก็เป็นได้ แต่ก็เพียงข้อสังเกตเท่านั้น แต่หากเป็นศพ จะวางศพไว้ได้ชื่อ สาเหตุเพราะอะไรก็ไม่สามารถยืนยันได้ แต่มีข้อสังเกตไว้ว่า การที่วางศพไว้ตรงได้ชื่อนั้น เพราะเป็นตำแหน่งที่ตรงกับคานของบ้านสามารถรองรับน้ำหนักของศพได้ดีกว่าบริเวณอื่น

(3) บันได การทำบันไดของคนผู้ไทนั้น จำนวนขั้นบันไดจะเป็นจำนวนเลขคู่เท่านั้น ที่นิยมโดยทั่วไปได้แก่ บันได 5 ขั้น 7 ขั้น 9 ขั้น เป็นต้น ส่วนจะทำกี่ขั้นก็ขึ้นอยู่กับความสูงของตัวเรือนด้วย

4.4 ความเชื่อเรื่องยารักษาโรค

ในอดีตหมอรักษาโรคมียความเชื่อในเรื่องของการรักษาหรือฮีดคลองอยู่ ถ้าฮีดฮีดคลองแล้วจะรักษาไม่หาย แต่หมอจะพูดว่า “ฮีดครุ ฮีดคาย” แยกกล่าวเป็นขั้นตอนดังนี้

(1) ผู้ไปหาหมอจะเป็นพ่อ แม่ ญาติ หรือคนใกล้ชิดก็ตาม ในการไปหาหมอนั้น ผู้ไปหาหรือผู้ไปเชิญจะต้องมีดอกไม้เทียนคู่ ได้แก่ ดอกไม้ 1 คู่ เทียน 1 คู่ การไปหาอย่างนี้เป็นกิจจะลักษณะนั้นจะต้องไปถึงบ้าน แต่ก็มีข้อยกเว้น คือ ถ้าหากเกิดจำเป็นจริง ๆ บังเอิญพบกันที่กลางบ้านก็จะเชิญกันที่กลางบ้านได้ แต่ถึงกระนั้นก็ตามจะต้องมีดอกไม้เทียนคู่เช่นกัน

(2) ผู้ป่วยต้องแต่งกาย โดยในคายนั้นต้องใส่เงินในคายนตามที่หมอบอก เงินใส่คายนจะเกินกว่าจำนวนที่ครูบอกไม่ได้ แต่ว่าในส่วนของการรักษาอาการป่วยนั้นแล้วแต่ฝ่ายผู้ป่วยจะให้

(3) การรื้อคาย การที่จะรื้อคายนั้น ตามวิถีปฏิบัติมีอยู่ 3 กรณีด้วยกัน ได้แก่ ในกรณีที่คนไข้หายจากการเจ็บป่วยแล้ว ในกรณีที่คนไข้ไม่หาย และในกรณีที่คนไข้ตายแล้ว ซึ่งคายนก็คือเครื่องเช่นไห้วที่ทำไว้

(4) การคะลำ คือ ข้อห้ามกินอาหารบางอย่าง หากกินอาหารที่ห้ามจะทำให้เกิดอาการแพ้ดังกล่าวไว้แล้ว อาหารหรือเครื่องยาบางอย่างจึงมีข้อ “คะลำ” เอาไว้เพื่อไม่ให้คนรุ่นหลังต้องรับโทษหรือเกิดอาการแพ้ต่ออาหารที่ห้ามหรือคะลำนั้น แต่ในเรื่องนี้จะต่างกันไป เพราะยาจะใช้ในการรักษาโรค ซึ่งการรักษาโรคก็จะเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงหรือประสิทธิภาพของยาที่จะใช้รักษาโรคด้วย ยกตัวอย่างเช่น น้ำมันงา ข้อคะลำคือ ห้ามหญิงและต้องน้ำมันงาอย่างเด็ดขาด การคั้นน้ำมันงาต้องให้ผู้ชายหา เมื่อนำไปใช้ก็ต้องเก็บไว้ให้ดีไม่ให้ผู้หญิงไปถูกต้อง ไมเช่นนั้นมันจะไม่หลัง รักษาโรคไม่หาย ในการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยของคนเผ่าผู้ไท จะมีหมอพื้นบ้านรักษาทั้งความเจ็บป่วยทางกายและทางจิตวิญญาณ ซึ่งหมอพื้นบ้านที่รู้เรื่องสมุนไพรนั้นเป็นความรู้ที่สืบทอดกันมา อาจจะเป็นการสืบทอดโดยตระกูลที่เป็นหมอเป่าหรือตระกูลที่รู้เรื่องสมุนไพร และเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องสมุนไพรจนมีความรู้เรื่องสมุนไพรเป็นอย่างดี ในการรักษานั้น หมอจะได้รับค่าตอบแทนเป็นสินน้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นค่าครูหรือค่าคาย แต่หากใครไม่มีเงินก็รักษาให้ฟรี (เกรียงไกร หัวบุญศาล, 2554) นอกจากนี้ การแพทย์ด้วยการใช้หมอนวดพื้นบ้านอีสานเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญมีหน้าที่ดูแลสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ด้วยวิธีดั้งเดิมของอีสานที่ตกทอดมาจากปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ครูบา อาจารย์ ผู้รู้ โดยใช้ตำรา เอกสาร และคัมภีร์โบราณ หมอนวดบางคนเรียนวิชานวดจากอุบัติเหตุหรือผีสิงเทวดาสาเหตุของการเจ็บป่วยเชื่อว่ามาจาก 2 สาเหตุ ได้แก่ ความผิดปกติหรือความไม่สมดุลของสารในร่างกาย และกรรม (บุญกรรม) ของแต่ละคน การรักษาโรคเป็นการนำเอาสารในร่างกายกลับคืนมาและใช้พิธีกรรมทางพุทธศาสนา หมอผีหรือการนวดส่วนใหญ่ต้องการรักษาอาชีพของตนไว้เพื่อความอยู่รอด และยังคงรักษาทุนทางปัญญาอันมีค่าและมรดกท้องถิ่น โดยผสมผสานการนวดพื้นบ้านอีสานเข้ากับสากล (Rattanapetch, Yodmalee, & Paengsoi, 2012)

ผลการวิเคราะห์

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทมีบรรพบุรุษอยู่แถบสิบสองจุไทพื้นที่บริเวณแถบนี้เป็นป่าเขาไม่อุดมสมบูรณ์นัก รวมทั้งยังเป็นดินแดนคาบเกี่ยวอยู่ในการปกครองถึง 3 ฝ่าย คือ จีน หลวงพระบาง และญวน เมื่อเกิดศึกสงครามเกิดขึ้น การยกทัพจะต้องผ่านดินแดนสิบสองจุไท ทำให้ชาวผู้ไทต้องพลอยเดือนร้อนอยู่เสมอ ชาวผู้ไทเป็นกลุ่มชนที่รักความสงบจึงพากันอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเมืองวัง เมืองคำเกิด และเมืองคำม่วนในประเทศลาว ต่อมาได้เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรงรับสั่งให้แม่ทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทน์และเมื่อปราบกบฏเสร็จเรียบร้อยแล้ว กองทัพได้กวาดต้อนชาวผู้ไทในประเทศลาว ข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ฝั่งประเทศไทยทางภาคอีสานในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ และมุกดาหาร

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาศัยกันอยู่ตามที่ต่าง ๆ หลายจังหวัด ซึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งอารยธรรม ซึ่งยึดถือเอา “ฮีสสิบสองครองสิบสี่” เป็นหลักในการครองตนดำเนินชีวิตและมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนา ประจำใจไว้ดีเหนียว แม้จะมีเอกสารหลักฐานหรือตำราที่เขียนเรื่องราวของคนในภูมิภาคนี้ แต่ก็จะไม่อาจ อธิบายความหมายได้อย่างครบถ้วน หากแต่ภูมิปัญญาอันเกิดจากความสามารถของนักปราชญ์ของชาวผู้ไทอธิบายความหมายเนื้อหาของความเป็นอารยธรรม ด้านความงามในจิตใจ ลักษณะทางกายภาพความเป็นอยู่ที่ฝังลึกอยู่ในความเป็นตัวตนที่แท้จริง และกลุ่มผู้ไทมีศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีนิสัยส่วนตัวรักความสงบอยู่กันอย่างสันติสุข มีความรักและห่วงแหนในเผ่าพันธุ์ มีขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม การแต่งกาย ดนตรี ความเชื่อและภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม โดยที่ผ่านมาชาวผู้ไทยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อ การแต่งกาย ดนตรี และ ภาษาพูดของกลุ่มตนไว้อย่างเหนียวแน่นได้

บทสรุป

จากการศึกษา พบว่า การอพยพของชาวผู้ไทจากแคว้นสิบสองจุไทลงมาสู่ประเทศลาวและเข้ามาสู่ประเทศไทยในดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ส่วนมากจะอาศัยอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ และมุกดาหาร ซึ่งการอพยพเข้ามาของชาวผู้ไทได้เกิดขึ้นอยู่หลายครั้งหลายครา โดยมีการนำรูปแบบวิถีชีวิต ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตนเองเข้ามาด้วย ซึ่งวัฒนธรรมของชาวผู้ไทนี้มีความเข้มแข็ง โดดเด่น เพราะมีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และยังปรากฏให้เห็นในชุมชนที่มีชาวผู้ไทอาศัยอยู่ในปัจจุบัน แม้สังคมไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอยู่ตลอด แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ ก็ยังปรากฏเห็นวัฒนธรรมของชาวผู้ไท ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การฟ้อนรำ ภาษา ความเชื่อ ภูมิปัญญา หรือการทอผ้าไหมแพรวาที่เป็นเอกลักษณ์ที่สวยงามยังคงปรากฏอัตลักษณ์ของความเป็นวัฒนธรรมผู้ไทจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ถ่ายทอดประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทให้เยาวชนคนผู้ไทได้รับรู้ถึงรากเหง้าของตนเอง
2. จัดกิจกรรมถ่ายทอดวัฒนธรรมและประเพณีผู้ไทให้แก่เยาวชน
3. ดำรงรักษาอัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณีของความเป็นคนผู้ไท
4. รัฐควรสนับสนุนการพัฒนาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผู้ไทในบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร หัวบุญศาล. (2554). *ภูไทหรือผู้ไท: ชนเผ่าไทยแห่งสิบสองจุไทในประเทศไทย*. ค้นจาก <https://www.oknation.net/post/detail/634f46ddd2cac986f524de41>
- จิตรกร โพธิ์งาม. (2536). *โลกทัศน์ของชาวยุโรป บ้านเวกบิก อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรธานี*. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา), มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และอัครยา สังข์จันทร์. (2546). *การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้เบื้องต้นจากงานวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน พ.ศ. 2500-2545*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- นวรรตน์ บุญภิกษา. (2559). *อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวผู้ไท กรณีศึกษา บ้านนาบุญ ตำบลนาบุญ อำเภอสรีราชา จังหวัดอุดรธานี*. วารสารพื้นที่ถิ่น โขง ชี มูล, 2(2), 137-156.
- ประตุสู่อีสาน. (2558). *ชนเผ่าภูไท*. ค้นจาก <https://www.isangate.com/new/11-paothai/137-paothaipoothai.html>
- ปุ่นชญา ศิวานีพันธ์ และราชนันท์ นิลวรรณภา. (2562). *โครงสร้างที่มาและความหมายของคำเรียกชาติพันธุ์ในอีสาน*. คำขวัญวิชาการ, 18(2), 61-94.
- พชร สุวรรณภานัน. (2544). *โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: เพลงโคราช*. มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท.
- ภัททิยา ยิมเรวัต. (2544). *ประวัติศาสตร์สิบสองจุไท*. สร้างสรรค์.

- ยุทธนา การแซ. (2560). *ความเชื่อของชาวผู้ไท*. ค้นจาก <https://sites.google.com/site/prayfakalasin007/02-raks/s-prapheni-sakhay>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2566). *กลุ่มชาติพันธุ์: ผู้ไท*. ค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicGroups/81>
- สำนักงานศิลปวัฒนธรรม. (2560). *พิธีเหยาของชาวผู้ไท*. ค้นจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_13717
- สิริยาพร สาลีพันธ์. (2554). *บทบาทศูนย์วัฒนธรรมบ้านภูไทในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมภูไทเรณูนครท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา), มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุนทร ศรีหาค้าง, จิรโชค วีระสย, รังสรรค์สิงห์เลิศ และบุญสม ยอดมาลี. (2562). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: ภาษาและการแต่งกายของชาวภูไทเรณูนครในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 9(3), 705-715.
- อภิวุฒิ แก้วทรง. (2561). *วัฒนธรรมและประเพณีของชาวภูไท*. ค้นจาก <http://en.npu.ac.th/wisdom/?p=109>
- อมรา พงศาพิชญ์. (2547). *มนุษย์กับวัฒนธรรมในสังคมและวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2536). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: แนวทางศึกษาวิเคราะห์และวางแผน*. คลังนาโนวิทยา.
- สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิตติอาษา. (2544). *ยวนลีคิวในชุมชนทางชาติพันธุ์: เรื่องเล่าความทรงจำและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในจังหวัดนครราชสีมา*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม.
- Damrongsakul, S. (2011). The role of traditional rituals in cultural maintenance and tourism in a Phu Tai village. *Journal of Mekong Societies*, 7(1), 73-98.
- Keyes, C. F. (1979). *Ethnic adaptation and identity: the Karen on the Thai frontier with Burma*. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues.
- Rattanapetch, W., Yodmalee, B., & Paengsoi, K. (2012). Adaptive models of folk masseurs to Isan social change. *Editorial Advisory Board*, 31(1), 121-124.
- Saenprai, N., Mangkhang, C., Kerdtep, A., & Phuwanatwichit, T. (2022). Moon Mang Phutai: Textile wisdom of Phutai ethnicity in the Sakon Nakhon Basin area to cultural tourism. *International Journal of Multidisciplinary in Management and Tourism*, 6(1), 33-46.
- Suwannapruk, M., Langkulanont, B., Kahaban, N., Sridakeaw, N., & Dononbao, A. (2022). Survey and recommendations for utilization on vernacular houses of the Phu-Tai Ethnic Group in Kalasin province. *Asian Journal of Traditional and Innovative Arts and Textiles*, 1(3), 57-82.